

5.9.2001

1749/4/99

Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamies Riitta-Leena Paunio

Esittelijä: Oikeusasiamiehensihteeri Kari Muukkonen

PÄÄTÖS KANTELUUN SIVIILIPALVELUSVIRANOMAISTEN TOIMINNASTA

1

KANTELUKIRJOITUS

Eduskunnan oikeusasiamiehelle 24.8. ja 25.8.1999 osoittamissaan kirjoituksissa A arvostelee siviilipalvelusviranomaisten toimintaa Lapinjärven siviilipalveluskeskuksessa.

A epäilee, että siviilipalveluskeskuksessa suoritetaan huumetestejä ilman asianmukaista lupaa ja että näitä testejä koskevista siviilipalvelusmiesten terveystiedoista saavat tietoja myös sellaiset, joilla ei ole siihen oikeutta. Hän epäilee lisäksi, että siviilipalvelusmiehiä on majoitettu Lapinjärvellä tiloihin, jotka eivät täytä paloturvallisuusmääräyksiä ja ovat muutoinkin asumiseen epäterveelliset. A:n tietojen mukaan majoitustilana käytetyssä kartanon vanhassa päärakennuksessa ei ole myöskään asianmukaisia kaappitiloja siviilipalvelusmiesten henkilökohtaisille tavaroille.

A pyytää oikeusasiamiestä selvittämään viranomaisten menettelyn asianmukaisuuden näissä asioissa.

2

SELVITYS

Kirjoitusten johdosta työministeriö antoi 4.2.2000 lausunnon ja Lapinjärven siviilipalveluskeskus 21.1.2000 selvityksen. Työministeriö antoi pyynnöstäni lisälausunnon 28.6.2001 ja Lapinjärven siviilipalveluskeskus lisäselvityksen 21.6.2001.

Jäljennökset lausunnoista ja selvityksistä ovat tämän vastauksen liitteinä.

3

RATKAISU

3.1

Yleistä

Lapinjärven siviilipalveluskeskus järjestää siviilipalvelusmiesten koulutuksen ja mm. määrää heidät työpalveluun palveluspaikkoina toimiviin siviilipalveluslaitoksiin. Siviilipalveluskeskus toimii myös niiden siviilipalvelusmiesten palveluspaikkana, joille ei ole järjestynyt palveluspaikkaa siviilipalveluslaitoksista. Siviilipalveluskeskus kouluttaa noin 1700 siviilipalvelusmiestä vuosittain ja majoittaa noin 150 - 250 palvelusvelvollista päivittäin.

3.2

Huumetestit

Lapinjärven siviilipalveluskeskuksessa on selvityksen mukaan esiintynyt siviilipalvelusmiesten keskuudessa huumausaineiden käyttöä, josta aiheutuu monenlaisia ongelmia turvallisuudelle. Mm. tämän vuoksi niiden käyttöä on pyrittävä estämään.

Selvityksen mukaan siviilipalveluskeskuksessa pyydetään siviilipalvelusmies huumetestiin silloin, kun on aihetta epäillä, että hän käyttää tai on käyttänyt huumausaineita. Terveystieteiden tutkimuskeskus suorittaa testin. Testi on kuitenkin vapaaehtoinen ja se tehdään vain, jos siviilipalvelusmies siihen suostuu. Terveystieteilijät --- mukaan siviilipalvelusmiehet tietävät sen, että huumetestit ovat vapaaehtoisia. Tämä ilmoitetaan myös testiin pyydettylle henkilölle.

Oikeudelliselta kannalta huumetestejä arvioitaessa lähtökohtana on se, että jokaisen henkilön vapaus, koskemattomuus ja yksityiselämä ovat suojatut perustuslaissa (731/99; 7 ja 10 §) turvattuina perusoikeuksina. (Kyseisistä perusoikeuksista ja niitä koskevista rajoituksista säädettiin ennen 1.3.2000 voimaan tullutta perustuslakia Suomen hallitusmuodossa samansisältöisensä.) Huumetestillä puututaan näihin perustuslaissa turvattuihin yksilön perusoikeuksiin. Perustuslaissa säädetyn henkilön koskemattomuuden suojan vuoksi henkilön velvoittaminen alistumaan huumetestiin on mahdollista ainoastaan lailla. Yksilön perusoikeuksiin puuttuminen päihteiden käytön tai sen epäilyn perusteella on tehty lailla mahdolliseksi vain harvoissa tapauksissa. Viitataan tältä osin esim. pakkokeinolain (450/1987) säännöksiin. Siviilipalveluslaissa tai muussa laissa ei ole säännöksiä, jotka oikeuttaisivat siviilipalveluskeskuksen määräämään pakollisia huumetestejä siviilipalvelusmiehille.

Saadun selvityksen mukaan Lapinjärven siviilipalveluskeskuksessa ei siis velvoita palvelusvelvollisia osallistumaan huumetestiin. Huumetestiin osallistuminen on vapaaehtoista ja sen tekeminen edellyttää, että testiin pyydetty suostuu siihen.

En näe estettä menettelylle, jossa siviilipalveluskeskus suorittaa huumetestin siviilipalvelusmiehille, jotka ovat antaneet suostumuksensa tähän. Näin ollen Lapinjärven siviilipalveluskeskuksen menettely huumetestien suorittamisessa ei anna minulle aihetta enempään toimenpiteisiin. Korostan tässä yhteydessä vielä sitä, että huumetestin vapaaehtoisuus ei missään tilanteessa saa olla näennäistä. Siten siviilipalvelusmiestä ei esimerkiksi saa painostaa antamaan suostumustaan testiin.

Totean vielä lopuksi sen, että lainsäätäjän asiana on ottaa kantaa siihen, milloin ja missä tilanteissa esimerkiksi siviilipalvelusmies tulee voida velvoittaa osallistumaan huumetestiin. Työministeriö asettikin 17.3.2000 työryhmän, jonka tehtävänä oli selvittää yksityiskohtaisesti siviilipalvelusmiesten kurinpitoon, pakkokeinojen käyttöön sekä rikosoikeudellisiin seuraamuksiin liittyviä ongelmia. Työryhmä sai työnsä valmiiksi 9.1.2001. Työministeriön ylitarkastaja --- puhelimitse kesäkuussa 2001 antaman tiedon mukaan työryhmän muistiosta on pyydetty lausunnot ja asian jatkokäsittely on meneillään ministeriössä.

3.3

Terveystiedot

Saadun selvityksen mukaan huumetestiin suostuneen siviilipalvelusmiehen negatiivinen testitulos merkitään hänen terveydentilaansa koskevaan lääkärintarkastuskorttiin. Siviilipalveluskeskuksesta puhelimitse saadun tiedon mukaan tietoa ei merkitä välittömästi lääkärintarkastuskorttiin, jos testitulos on positiivinen, vaan positiivisen tuloksen antaneelle henkilölle varataan tilaisuus antaa uusi näyte. Jos uusi näyte on negatiivinen, merkitään lääkärintarkastuskorttiin vain negatiivinen tulos. Jos siviilipalvelusmiehen palveluskelpoisuutta joudutaan arvioimaan esimerkiksi huumausainneiden jatkuvan käyttämisen nojalla ja hänen todetaan olevan palvelukseen kelpaamaton, lääkärintarkastuskorttiin kirjataan myös siviilipalvelusmiehen mahdollisesti antama positiivinen huumetestitulos. Selvityksen mukaan siviilipalvelusmiehen lääkärintarkastuskorttiin kirjataan myös tieto siitä, että hän ei ole suostunut huumetestiin, vaikka häntä on pyydetty osallistumaan siihen.

Käytössäni olevien ja vuoden 2000 alussa annettujen ja selvitysten mukaan siviilipalvelusmiesten lääkärintarkastuskortteja säilytettiin siviilipalveluskeskuksessa lukitussa tilassa hälytyslaitteiden takana. Näiden selvitysten mukaan siviilipalvelusmiesten terveydentilaa koskevia tietoja pääsivät kuitenkin terveydenhuoltohenkilökunnan lisäksi katsomaan myös toimialavastaavat, siviilipalveluskeskuksen johtaja, toimistohenkilöstö sekä vailla palveluspaikkaa olevien siviilipalvelusmiesten (ns. legioonalaisten) osalta myös legioonavastaava.

Työministeriön ja siviilipalveluskeskuksen kesäkuussa 2001 antaman lisälausunnon ja lisäselvityksen mukaan siviilipalvelusmiehen terveydentilaa koskevien tietojen käsittelyyn on kiinnitetty erityistä huomiota keskuksessa huhtikuusta 2000 lähtien. Tuolloin terveystietoasiakirjojen käsittelyä koskevia keskuksen käytäntöjä tarkistettiin.

Selvitysten mukaan siviilipalvelusmiesten terveystietojen käsittelyssä noudatetaan erityistä huolellisuutta ja luottamuksellisuutta ja asiakirjoja säilytetään edelleen lukitussa tilassa, kuten mm. työministeriön antamissa ohjeissa (O/7/2001 TM ja aiemmissa ohjeissa M 5/98 TM) edellytetään. Selvityksen mukaan siviilipalvelusmiehen terveystiedoista eivät saa nykyisin tietoja muut kuin terveydenhuoltohenkilökuntaan kuuluvat ja siviilipalveluslain 49 §:ssä säädetyn nojalla myös keskuksen asianomainen johtaja, joka tekee päätöksen siviilipalvelusmiehen palveluskelpoisuuden tarkistamista koskevassa asiassa.

Koska siviilipalvelusmiehen terveystietoja on selvityksen mukaan käsitelty ja säilytetty Lapinjärven siviilipalveluskeskuksessa huhtikuusta 2000 alkaen siten kuin mm. potilaan asemasta ja oikeuksista annetun lain 4 luvussa sekä siviilipalveluksesta annetussa laissa ja työministeriön edellä tarkoitetuissa ohjeissa edellytetään, siviilipalveluskeskuksen menettely terveystietojen käsittelemisessä ei anna minulle aihetta muihin toimenpiteisiin kuin että kiinnitän siviilipalveluskeskuksen huomiota potilasasiakirjojen asianmukaiseen käsittelyyn ja niihin sisältyvien tietojen salassapitoon.

3.4

Majoitustilat

Siviilipalveluskeskus ilmoittaa 20.6.2001 antamassaan selvityksessä, että keskuksen majoitustilat vastaavat paloturvallisuusmääräyksiä. Paloilmoitinjärjestelmä on mm. uusittu vastaamaan palo-

päällikön 16.5.2000 antamaa ohjeistusta ja kytketty suoraan Loviisan aluehälytyskeskukseen. Siviilipalveluskeskus ilmoittaa myös, että mm. kartanon vanhassa päärakennuksessa, jota on jouduttu käyttämään tilapäisesti 10 - 15 täydennyspalvelusvelvollisten majoitukseen neljän yön ajan touko-kesäkuun vaihteessa vuonna 2000 ja myös tänä vuonna, on asianmukaiset paloturvallisuusvarusteet.

Työministeriön 28.6.2001 antaman lausunnon mukaan kartanon vanhaan päärakennukseen majoitettujen turvallisuus ei ole vaarantunut. Paloviranomaiset eivät ole asettaneet keskuksen majoitustiloja käyttökieltoon. Työministeriö ja siviilipalveluskeskus eivät pidä kartanon vanhaa päärakennusta muutoinkaan epäterveellisenä. Siellä asuu mm. kaksi perhettä ympärivuotisesti. Homeongelmia ei ole havaittu keskuksen majoitustiloissa. Kartanon vanhassa päärakennuksessa siviilipalvelusmiesten kaappitilanne henkilökohtaisten tavaroiden säilyttämiseksi oli selvityksen mukaan huono ainakin kesällä 1999. Tuolloin sinne kuitenkin siirrettiin irtokaappeja niitä tarvitseville.

Selvityksen mukaan vuoden 2000 alussa otettiin käyttöön puurakenteinen D-talo, joka valmistui loppuvuodesta 1999. Keskuksessa on työministeriön lausunnon mukaan myös kunnostettu vanhoja majoitustiloja. Keskus suunnittelee myös C-talon kunnostamista. Ministeriö pitää siviilipalveluskeskuksen majoitustiloja asianmukaisina.

Saamani selvityksen mukaan majoitustilat ovat siis asianmukaiset.

4 JOHTOPÄÄTÖS

Edellä todetun perusteella huumetestejä, siviilipalvelusmiesten terveystietoja ja majoitustiloja koskevat A:n kirjoitukset eivät anna minulle aihetta muihin toimenpiteisiin kuin että kiinnitän siviilipalveluskeskuksen huomiota potilasasiakirjojen asianmukaiseen käsittelyyn ja niihin sisältyvien tietojen salassapitoon kohdassa 3.3 todetun mukaisesti.

Tässä tarkoituksessa lähetän jäljennöksen tästä päätöksestä Lapinjärven siviilipalveluskeskukselle. Lähetän jäljennöksen päätöksestä tiedoksi myös työministeriölle.